

шляхом зниження ризиків (надання гарантій, страхування кредитів тощо), що зробить важливі для держави проекти, прийнятними для фінансування їх приватними фінансовими інститутами.

Отже, державні фінансові інститути (зокрема Державний земельний банк) мають виступати не в якості джерела державних ресурсів для свідомо збиткових проектів, а в ролі каталізатора процесів фінансування пріоритетних напрямів, підприємств і сфер аграрної економіки із залученням ресурсів приватного бізнесу.

Слід зазначити, що за останні роки держава створила певні передумови для розширення практики державно-приватного партнерства в системі мотивації кредитування сільськогосподарських товаровиробників:

- посилюється зворотний зв'язок агробізнесу, банків, інвесторів і влади за рахунок державно-приватних консультацій, формування самоврядних підприємницьких організацій;
- запровадження кредитних субсидій для сільськогосподарських товаровиробників;
- формуванні інститутів особливих економічних зон та технологічних парків;
- прийнято рішення щодо створення Державного земельного банку. Державний земельний банк – один з інструментів державно-приватного партнерства, покликаний полегшити аграрному бізнесу фінансування проектів, що мають стратегічне значення для агросфери, але відрізняються низькою окупністю інвестицій та тривалими термінами здійснення. Положення щодо Державного земельного банку передбачає досить жорсткі параметри для проектів, які можуть фінансуватися з даного джерела.

В умовах зміни фінансової архітектури сучасного світу роль банків з державною участю в капіталі змінюється. Вони активно залучені в процеси інтеграції бізнесу. Одночасно з ускладненням технологій і методів фінансового обслуговування бізнесу, підвищується значення корпоративних відносин таких банків, які повинні регулюватися єдиною адаптивною системою керування, що включає корпоративну стратегію, здатну забезпечувати економічні вигоди і підвищувати її конкурентоспроможність.

Однак при всій важливості перерахованих заходів можна констатувати, що процес створення та використання механізмів державно-приватного партнерства в системі мотивації кредитування сільськогосподарських товаровиробників тільки розпочато. Потрібно значно прискорити рух у цьому напрямку, особливо з урахуванням того, що розвиток розглянутих напрямків взаємодії держави, інвесторів, банків та агробізнесу сприяє посиленню мотиваційної активності сторін при здійсненні суспільно-корисної діяльності в контурі інноваційного розвитку агросфери.

Література

1. Влияние финансовой глобализации на национальную кредитно-банковскую систему: монография / под ред. Е.М. Поповой. – СПб: Изд-во МБИ, 2010. – 131 с.
2. Колягина М.Н. Мотивационная система в рамках корпоративной стратегии банка / М.Н. Колягина // Банковское дело. – 2009. – №10. – С. 84-87.
3. Колягина М.Н. Влияние банков с государственным участием в капитале на рынок банковских услуг / М.Н. Колягина // Российское предпринимательство. – 2011. – №4 (1). – С. 138-143.
4. Gerrard M.V. What are public-private partnerships, and how do they work? / M.V. Gerrard // Finance & Development. – 2008. – № 3. – P. 17-21.

336.56:631.11

*Гераймович В.Л., асистент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України*

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Агропромисловий комплекс, як один із базових секторів економіки України, потребує значних інвестиційних ресурсів. Стале виробництво, відсутність коштів на модернізацію виробництва, недосконала законодавча база, слабка підтримка держави, нестача кваліфікованої робочої сили робить процес інвестування у цей сектор непривабливим для інвестора.

Загальний рівень та темпи розвитку галузей сфери АПК України значною мірою визначаються макро- та мікроекономічними пропорціями суспільного економічного відтворення, які формують відповідні грошові потоки та рух фінансових ресурсів згідно із дією економічних законів господарювання. Вони зумовлюють генерацію зовнішніх відносно підприємств і внутрішньогосподарських економічних чинників виробництва та формування фінансового стану суб'єктів господарювання.

Об'єктивно зумовлені особливості агропромислового виробництва вимагають суттєвої державної підтримки галузевого виробництва.

Держава щорічно здійснює фінансування діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектору з метою забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності, гарантування продовольчої безпеки країни. Але, незважаючи на щорічне збільшення обсягів фінансування, сільське господарство залишається малорентабельним. Збільшення обсягів державної фінансової підтримки не стимулює аграрних товаровиробників до зростання обсягів та ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

Питанню державної підтримки сільського господарства розглядаються у працях А. Головчука, Д. Семенди, В. Збарського, В. Горьового, М. Маліка, А. Черепа, І. Кириленка, А. Діброва, П. Саблука, О. Могильного та ін.

Поте сучасний стан бюджетного фінансування розвитку аграрного сектору економіки України та її регіонів не стимулює товаровиробників до зростання обсягів та ефективності виробництва. Тому необхідним є вдосконалення механізму державного фінансування аграрних товаровиробників з точки зору орієнту на пріоритетність напрямів та потенційні можливості конкретних підприємств.

Метою статті є аналіз сучасного стану державної фінансової підтримки аграрних підприємств та визначення основних напрямів розвитку та підвищення ефективності державної підтримки аграрного сектору країни та її регіонів.

Залучення інвестиційних ресурсів в аграрну економіку країни шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату, включаючи питання законодавчого забезпечення гарантій збереження капіталу і оподаткування, мають вагомое практичне значення. Але зазначимо, що лише розрахунки показників необхідних обсягів залучення інвестицій без детального обґрунтування можливостей їх максимально ефективного освоєння не можуть бути адекватними критеріями оцінки рівня економічного розвитку галузей аграрної економіки держави та підвищення їх конкурентоспроможності. Зазначимо, що інвестиційна політика в аграрному секторі економіки країни повинна взаємодоповнювати існуючий механізм державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

Необхідність активізації пошуку джерел інвестицій робить пріоритетною проблему управління рухом капіталів не тільки на загальнодержавному, але і на регіональному та галузевому рівнях, оскільки залучення інвестицій на регіональний рівень аграрної економіки вирішує не тільки питання підвищення ефективності розвитку місцевого агропромислового виробництва, але і соціальні питання – зокрема, зменшення безробіття у сільській місцевості.

Сучасна аграрна економіка України перебуває у стані прогресуючої кризи. Негативний вплив мають структурні, міжгалузеві диспропорції, що накопичилися в народному господарстві впродовж кількох десятиріч.

Зазначимо, що актуальність пошуку інструментів стимулювання притоку інвестиційних ресурсів у агропромисловий комплекс зростає за необхідності усунення впливу фінансової кризи, збереження існуючих темпів зростання і не допущення ще більшого зниження життєвого рівня населення.

За економічним змістом інвестування є капіталоутворенням. Цей процес включає два об'єкта інвестування коштів – відшкодування вартості спожитого у виробництві основного і оборотного капіталу та його примноження. Джерелом коштів в обох випадках виступає заново створена вартість із однією відмінністю: відшкодування спожитого капіталу відбувається в обов'язковому порядку незалежно від величини заново створеної вартості, а примноження капіталу – лише за рахунок додаткової вартості – тієї її частини, яка перебільшує вхідну масу вартості, задіяної у виробничому процесі.

У зв'язку із цим в системі фінансово-економічного механізму розподільчих відносин функціонуючого підприємства виокремлюються два джерела інвестиційних ресурсів – внутрішні, які є вкрай недостатніми та зовнішні, пошук та залучення яких є головною задачею інвестиційного розвитку аграрного сектора економіки.

Говорячи про необхідність розробки інвестиційної державної політики, необхідним є комплексний підхід, здатний об'єднати механізми розвитку інвестиційного потенціалу країни, її регіонів та галузей, насамперед, галузей АПК. В основний капітал економіки України, станом на початок 2012 р. вкладено 238,1 млрд.грн, що майже у 10 разів перевищує рівень 2000 р. Проте відсоток коштів державного бюджету залишається стабільно низьким – 7,5% (табл. 1).

Україна є потенційно привабливою країною для інвестування. Інвестиції, як джерело фінансування аграрного виробництва є передумовою ефективної роботи галузі і забезпечення продовольчої безпеки держави.

Таблиця 1

Інвестиції в основний капітал економіки України, 2000-2011 рр.

Роки	Освоєно інвестицій в основний капітал			Індекси інвестицій в основний капітал, % до попереднього року
	За рахунок усіх джерел фінансування, млн. грн	У тому числі коштів державного бюджету		
		у фактичних цінах, млн. грн	%	
2000	23629	1210	5,1	114,4
2005	93096	5077	5,5	101,9
2006	125254	6846	5,5	119,0
2007	188486	10458	5,6	129,8
2008	233081	11576	5,0	97,4
2009	172820	6687	4,4	74,1
2010	171092	9479	6,3	99,4
2011	238174	15599	7,5	158,1

*Джерело: дані Державного комітету статистики України [9]

Обсяги інвестування аграрного сектора економіки України на початок 2012 року досягли 48,6 млрд. грн., у т.ч. 16,1 млрд. грн. – інвестиції у сільське господарство та 32,5 – у харчову промисловість країни (табл. 2):

Таблиця 2

Інвестиції в основний капітал аграрного сектору економіки України, 2009-2011 рр., млн. грн.

Показники	2009	2010	2011	2012	2012 у % до 2011р
Усього	172820	171092	238175	263728	152,6
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	10544	12231	18183	16053	152,2
сільське господарство, мисливство	10436	12106	17981	15796	151,4
лісове господарство	97	125	202	256	263,9
Рибальство, рибництво	28	66	37,1	42,1	150,4
Промисловість	65064	58558	86313	94966	146,0
у т.ч. виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	14674	16731	25467	32567	221,9

*Джерело: дані Державного комітету статистики України [9]

Так, за даними Держкомстату України на початок 2012 року капітальні інвестиції у сільське господарство склали 17981 млн. грн. у фактичних цінах, що на 48,7 відсотків більше, ніж за аналогічний період попереднього року.

Причому 70% загального обсягу інвестування в основний капітал здійснено за рахунок власних коштів сільськогосподарських товаровиробників (табл. 3):

Таблиця 3

Обсяги інвестицій в основний капітал сільського господарства України та основні джерела їх фінансування, 2008-2011 рр., млн. грн.

Показник	2008	2009	2010	2011
Інвестиції у сільське господарство, всього	16700	10436	12106	18183
У тому числі за рахунок:				
власних коштів сільськогосподарських товаровиробників	8200	6100	8000	12600
залучених та інших джерел	8500	3200	4100	5400

*Джерело: дані Державного комітету статистики України [9]

Проте за 2012 рік обсяги інвестицій у сільське господарство скоротилися до 15796 млн. грн, але за останні чотири роки простежується відносно стійка позитивна динаміка росту обсягів інвестування

аграрного сектору економіки України. Частка капітальних інвестицій в сільське господарство складає 6,8 відсотків від загального обсягу капітальних інвестицій в економіку країни.

Результатом процесів інвестування в основний капітал аграрних підприємств України є динаміка введення в експлуатацію об'єктів основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення та потужностей переробної галузі АПК.

За період 2000-2011 рр. введено в дію тваринницьких приміщень для великої рогатої худоби на 23,3 тис. скотомісць, що майже у 4 рази перевищує рівень 2000 р., для свиней – 15,1 тис. (порівняно із 5,3 тис., введеними у 2000 р.) (табл. 4).

Таблиця 4

Введення в дію окремих об'єктів сільськогосподарського призначення та потужностей харчової промисловості в Україні, 2000-2011 рр.

Показники	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Тваринницькі приміщення, тис. скотомісць:								
для великої рогатої худоби	6,0	1,2	4,0	2,4	1,5	2,2	3,4	23,3
для свиней	5,3	10,0	10,4	7,0	8,8	1,8	23,7	15,1
для овець	0,7	—	—	1,0	0,4	4,9	0,2	—
Зрошені землі, тис.га	0,01	0,1	0,3	2,5	5,3	0,6	0,5	0,8
Потужності з виробництва:								
хлібобулочних виробів, тис. т	40,9	12,2	12,0	41,2	6,3	14,0	32,4	32,7
м'яса, тис. т за рік	31,1	20,4	36,0	13,7	84,4	33,9	17,0	43,0
продукції незбираного молока, тис. т за рік	37,1	7,1	16,4	13,4	5,6	54,6	14,7	7,7
сиру, тис. т за рік	5,0	1,2	20,3	5,3	25,9	14,3	20,8	7,7
олії, тис. т за рік	1072,7	503,4	21,9	75,1	1152,2	271,3	1096,9	539,5
Фруктово-овочевих консервів, млн. умовних банок	11,5	11,0	—	6,1	10,1	—	11,0	20,8

*Джерело: дані Державного комітету статистики України [9]

Відносно стійки зріст введення в дію потужностей харчової промисловості простежується у виробництві хлібобулочних виробів, м'ясо-молочній та плодоовочеконсервній промисловості.

Об'єктивні особливості та специфіка аграрного виробництва потребують виваженої, обґрунтованої та дієвої державної політики, направленої на фінансову підтримку галузевих складових та конкретних агроформувань.

Фінансування діяльності підприємств АПК здійснюється з урахуванням специфіки функціонування галузі. Фінансування видатків по Мінагрополітики здійснюється згідно з помісячним розписом асигнувань державного бюджету за рахунок коштів Загального фонду державного бюджету (табл. 5).

Таблиця 5

Фінансування підприємств АПК України, 2009-2012 рр., млн. грн.

Видатки	2009 рік		2010 рік		2011		2012	
	затверджено	фактично профінансовано	затверджено	фактично профінансовано	затверджено	фактично профінансовано	затверджено	фактично профінансовано
Фактично виділено, всього	4387,3	4254,5	3623,3	3623,3	5571,7	5571,7	6253,0	5865,0
у т.ч. на підтримку розвитку підприємств АПК	934,3	843,6	285,7	285,7	1792,8	1792,8	1380,4	1128,9
Фактично перераховано, всього	4387,3	4254,5	3623,3	3574,8	1792,8	1792,8	6253,0	5865,0
у т.ч. на підтримку розвитку підприємств АПК	934,3	843,6	285,7	242,0	1792,8	1792,8	1380,4	1128,9

*Джерело: дані Міністерства аграрної політики України

У 2012 році на фінансування підприємств АПК виділено на 47,7% більше, ніж у 2009 році, але на 23% менше порівняно із минулим 2011 роком. У 2012 році фактично профінансовано 81,8% від затвердженої суми (порівняно із 100-% фінансуванням у 2011 р.).

За даними Мінагрополітики у 2012 р. найбільший обсяг коштів (670,9 млн. грн) – це фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі, у т.ч. 378,8 млн. грн надано підприємствам АПК як механізм здешевлення кредитів, 152,5 млн. грн на часткове відшкодування тваринницьким підприємствам вартості будівництва та реконструкції ферм та комбикормових виробництв. Фінансова підтримка створення оптових ринків сільськогосподарської продукції у 2012 р. склала 100,2 млн. грн, на заходи щодо створення Державного земельного банку перераховано 120 млн. грн.

Фінансування видатків по Мінагрополітики здійснюється також за рахунок коштів Спеціального фонду державного бюджету (табл. 6).

Таблиця 6

Фінансування АПК за рахунок коштів Спеціального фонду у 2012 році, тис. грн.

Видатки	План	Надійшло асигнувань на рахунки	Перераховано отримувачам	% виконання плану
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	5000	1577,6	1497,1	29,9
Витрати Аграрного фонду пов'язані з комплексом заходів із зберігання, перевезення, переробки та експортом об'єктів державного цінового регулювання державного інтервенційного фонду	765500	284820,3	284820,3	37,2
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за	1075000	746777,5	644185,3	59,9
Надання кредитів фермерським господарствам	27000	27 800,0	27 800,0	103,0
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу	5024			0,0
Державна підтримка галузі тваринництва	732000	564568,7	419993,1	57,4
Формування державного інтервенційного фонду Аграрним фондом, а також закупівлі матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників	7200000	5974559,9	5974559,9	83,0
Міжнародна діяльність у галузі рибного господарства	1480	1410,0	1325,0	89,5
Всього	10043906	7601514,1	7354180,7	73,2
в тому числі на підтримку розвитку підприємств АПК	9044824	7315283,8	7068035,4	78,1

*Джерело: дані Міністерства аграрної політики України

Фінансова підтримка заходів в АПК профінансована із спеціального фонду лише на 29,9%, заходи щодо розвитку садівництва та виноградарства – на 59,9%, підтримка галузі тваринництва – на 57,4%.

Основними причинами неефективного використання коштів державного бюджету, які виділяються на підтримку АПК, є недосконалість механізмів отримання і розподілу бюджетних коштів та порушення бюджетної дисципліни при їх використанні.

Щорічна зміна порядку та механізмів виділення коштів з державного бюджету, їх громіздкість, запізниті затвердження та постійне протягом року внесення до них змін спричиняє несвоєчасне отримання коштів державної фінансової підтримки та неефективне їх використання і повернення наприкінці року до державного бюджету [6].

Одним з головних завдань державної підтримки аграрного сектору економіки з боку держави є реалізація його величезного потенціалу шляхом стимулювання нарощення обсягів сільськогосподарського виробництва, розширення асортименту продукції як сільськогосподарської, так і переробних галузей, підвищення якості продукції та її конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Державна підтримка розвитку агропромислового комплексу здійснюється:

– шляхом надання податкових пільг (непряма державна підтримка);

– шляхом передбачення у державному бюджеті коштів за бюджетними програмами стимулювання розвитку найбільш пріоритетних галузей агропромислового комплексу (пряма державна підтримка).

Переважна більшість аграрних підприємств не мають можливості самостійно фінансувати масштабні інвестиційно-інноваційні проекти. Відсоткові ставки за банківськими позиками також дуже високі. Державний бюджет є дефіцитним, а це означає, що держава не має можливості підтримувати інвестиційно-привабливі підприємства аграрного сектору. У зв'язку з цим, дуже актуальною є необхідність надання державою гарантій потенційним інвесторам.

Державна підтримка розвитку агропромислового комплексу повинна здійснюватися у першу чергу за таким напрямами, як:

– підтримка галузі тваринництва, яка повинна здійснюватися через виплати за молодняк, відшкодування витрат на закупівлю установок індивідуального доїння та часткове відшкодування або фінансування на поворотній основі суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів, а також підприємств з виробництва комбікормів, тощо.

– підтримка галузі рослинництва, яка має включати авансування сільськогосподарських товаровиробників через механізм форвардних закупівель, кредитування сільськогосподарських товаровиробників через механізм заставних закупівель; здійснення державного цінового регулювання шляхом фінансових (товарних) інтервенцій на ринку сільськогосподарською продукції.

Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року визначено наступні пріоритетні шляхи розвитку державної підтримки аграрного сектору: запровадження механізму надання сільськогосподарським виробникам державної підтримки, спрямованої на забезпечення здійснення посівів сільськогосподарських культур насінням сортів і гібридів високих репродукцій, дотримання вимог сучасних технологій; розширення застосування ґрунтозахисних технологій обробітку ґрунту; здійснення державного контролю за проведенням заходів з охорони та відтворення родючості ґрунтів; зупинення зменшення поголів'я великої рогатої худоби шляхом удосконалення механізму надання бюджетних дотацій; удосконалення системи лізингу сільськогосподарської техніки та обладнання, розширення обсягів підтримки державних лізингових компаній, активізація лізингової діяльності інших фінансових установ і машинобудівних підприємств [2; 7].

Для залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки України, якою залишається агропромисловий комплекс, необхідно, перш за все, забезпечити поступовий ріст ефективності функціонування сільськогосподарського виробництва, розвиток якого базується на подальшому розширенні масштабів зрошуваного землеробства, розвитку бюджетонаповнюючих, пріоритетних галузей, удосконалення структури сільського господарства і розвитку переробної промисловості. У сучасних умовах господарювання вкрай необхідним є жорстке регулювання міжбюджетних відносин органів влади різних рівнів управління стосовно рішення та організації виділення бюджетних коштів для підтримки аграрних підприємств; здійснення фінансування з урахуванням пріоритетних напрямів розвитку галузей АПК, регіональних особливостей та впровадження дієвої системи контролю за цільовим використанням наданих коштів.

Література

1. Про Державний бюджет України на 2011 рік: Закон України від 23.12.2010 р. № 2857-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2857-17>.
2. Державна цільова програма розвитку українського села до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
3. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансування заходів із захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 2.03.2011 р. № 180: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/>
4. Башинський О. Компенсація за вапнування ґрунтів: як отримати / О. Башинський // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 26. – С. 23-24.
5. Головчук А.Ф. Державна підтримка галузі тваринництва / А.Ф. Головчук, Д.К. Семенда // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 47-50.
6. Збарський В. Державна підтримка сільського господарства / В. Збарський, В. Горьовий // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2010. – № 6 (255). – С. 27-31.
7. Ткачук І.В. Державна фінансова підтримка сільськогосподарських підприємств / І.В. Ткачук // Облік і фінанси АПК. – 2011. – №2. – С.102-105.
8. Слобода С. Кошти вирішують усе / С. Слобода // Аграрний тиждень. Україна. – 2010. – № 41 (167). – С. 3-4.
9. Статистичний щорічник України в цифрах у 2011 році / Державний комітет статистики України ; за ред. О.Г. Осауленка – Київ, 2012. – 250 с.

Рецензент д.е.н., професор І.В. Охріменко